

MLADI U BORBI PROTIV DISKRIMINACIJE

ANTIDISKRIMINACIJA

MLADI U BORBI PROTIV DISKRIMINACIJE

ANTIDISKRIMINACIJA

AUTORI:

Mirela Selmanović

Snježana Ivandić Ninković

Božana Puljić

GRAFIČKA OBRADA:

Grafički studio SKVER

POKROVITELJ:

Međunarodna organizacija za zaštitu ljudskih prava

"Civil Rights Defenders"

Sarajevo, decembar 2011. godina

Asocijacija za demokratske inicijative Sarajevo

Inicijativa mladih za ljudska prava u BiH

Stavovi izneseni u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno i stavove donatora

SADRŽAJ

1. Uvod	5
2. Šta je diskriminacija?	7
2.1.Koji su oblici diskriminacije?	8
2.2.Šta je neposredna diskriminacija?	8
2.3.Šta je posredna diskriminacija?	8
2.4.Da li Zakon o zabrani diskriminacije predviđa i neke druge oblike diskriminacije?	8
2.5. Izuzeci od diskriminacije	9
2.6. Teret dokazivanja	9
2.7.Kako spriječiti diskriminaciju?	10
3. Neki od uočenih problema	10
4.Rezultati istraživanja	11
4.1.Metodologija	11
4.2.Analiza upitnika	11
5. Zaključak	18
SPISAK PREDAVAČA NA RADIONICAMA U SKLOPU PROGRAMA	19
SPISAK UČESNIKA RADIONICA U SKLOPU PROGRAMA	19
ZAVRŠNA KONFERENCIJA ZA MLADE U BORBI PROTIV DISKRIMINACIJE	21
SPISAK UČESNIKA KONFERENCIJE	22

1. Uvod

„Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.“¹

Jednakost svih ljudi i zabrana diskriminacije jeste jedno od prava koja se garantiraju brojnim međunarodnim dokumentima. Shodno Dejtonskom mirovnom sporazumu, Bosna i Hercegovina je dužna primjenjivati ove najviše međunarodne standarde. Osim toga, kako se BiH nalazi u procesu priključivanja Evropskoj uniji, to je njena obaveza na primjenu ovih standarda veća, posebno kada je riječ o usklađivanju zakona sa zakonima EU.

Međutim, svjedoci smo da je, bez obzira na sve obaveze koje je država preuzela, diskriminacija veoma široko rasprostranjena i bez adekvatnog odgovora države, tj. institucija odgovornih za provedbu Zakona o zabrani diskriminacije.

Zakonom o zabrani diskriminacije, koji je na snagu stupio 2009. godine, nastojale su se objediniti sve antidiskriminacijske odredbe koje su, između ostalog, definisane i u drugim zakonima (npr. Zakon o ravnopravnosti polova). Još jedna prednost ovog Zakona jeste definisanje različitih oblika diskriminacije te regulisanje sudskog postupka u slučajevima kada se kao predmet spora pojavi bilo koji njen oblik.

Analiza koja je pred vama nastala je u okviru projekta “Equality in Rights Programme – Antidiscrimination phase 2”, koji je finansiran od strane međunarodne organizacije za zaštitu ljudskih prava “Civil Rights Defenders”, a koji je implementiran od strane Asocijacije za demokratske inicijative (ADI) Sarajevo i Inicijative mladih za ljudska prava BiH.

Implementacija cjelokupnog projekta se odvijala u dvije faze. Prva faza imala je za cilj upoznavanje mladih ljudi, studenata prava, političkih nauka, žurnalistike, ekonomije i sociologije sa četiri BH univerziteta (Sarajevo, Istočno Sarajevo, Mostar i Banja Luka) sa pojmom diskriminacije kao i zakonom koji ga reguliše. U okviru ove faze organizovana je Zimska škola borbe protiv diskriminacije, na kojoj su predavači bili istaknuti stručnjaci iz oblasti ljudskih prava. Također, osposobljena je i web stranica antidiskriminacija.ba, gdje se na jednom mjestu može pronaći relevantna sudska praksa, kao i brojni informativni sadržaji vezani za aktivnosti u oblasti zaštite ljudskih prava.

Druga faza se razvila postupno obzirom da su studenti upoznati sa pojmom i Zakonom o zabrani diskriminacije iskazali interes za nastavak rada na ovom problemu i upoznavanje studenata u drugim gradovima sa predmetnim zakonom te činjenicom da se mnogi od svakodnevnih problema sa kojima se susreću mogu podvesti pod pojam diskriminacije. Stoga je druga faza projekta obuhvatila još tri grada: Bihać, Brčko i Tuzlu, dok su napredni treninzi za mlade u oblasti borbe protiv diskriminacije održani u Sarajevu, Mostaru i Banja Luci, obzirom da su studenti sa ovih univerziteta već kroz prvu fazu projekta prošli bazni trening kroz koji su upoznati sa pojmom diskriminacije i Zakonom koji je reguliše. Projekat je također omogućio studentima da shvate mehanizme za zaštitu od diskriminacije koje Zakon omogućava, prepoznaju kada diskriminacija nastane i budu dobro informisani o svojim zakonskim pravima, te o mogućim pravnim radnjama koje mogu poduzeti kako bi spriječili pojavu diskriminacije.

---

¹ član 1. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija

Također, kroz implementirane projektne aktivnosti, nastojali smo jačati kapacitet osoba i u oblastima aktivizma i zastupanja putem promovisanja primjene Zakona o zabrani diskriminacije u svojim lokalnim zajednicama, kako bi se prvenstveno djelovalo na mikro nivou. Projektne aktivnosti realizirane su u Sarajevu, Mostaru, Banja Luci, Brčkom, Bihaću i Tuzli.

Analiza je podijeljena u dva dijela:

U prvom dijelu, uopšteno se govori o pojmu diskriminacije, oblicima u kojima se pojavljuje, izuzecima od diskriminacije (slučajevima koji imaju neke odlike diskriminacije, ali nisu diskriminacija), načinima kako je spriječiti, te nekim od uočenih problema koji su se pojavili primjenom Zakona o zabrani diskriminacije.

U drugom dijelu analize su predstavljeni rezultati istraživanja koje je sprovedeno u svim gradovima BiH u kojima su implementirane aktivnosti projekta i koje je obuhvatilo mišljenja 250 studenata fakulteta društvenih smjerova.

Nadamo se da će ova analiza doprinijeti boljem razumijevanju suštine problema diskriminacije i da će biti od koristi svima koji žele da se upoznaju sa ovom temom i uključe se u rješavanje problema proizvedenih diskriminacijom.

Želimo se također zahvaliti svim studentima društveno orijentisanih fakulteta koji su na održanim treninzima dali svoj doprinos iznoseći svoje stavove i mišljenja, kao i slučajeve diskriminacije sa kojima se se susretali, ali koji su i putem organizovanih uličnih akcija povećali svijest građana u svojim lokalnim zajednicama o prisutnosti i nemogućnosti ignorisanja problema diskriminacije.

Zahvaljujemo se i međunarodnoj organizaciji Civil Rights Defenders, koja je finansirala ovaj projekat.

Posebno se zahvaljujemo OSCE Bosne i Hercegovine, Instituciji ombudsmena BiH, Rektoratu Univerziteta u Banja Luci, Pravnom fakultetu Sveučilišta u Mostaru, Pravnom fakultetu Univerziteta u Tuzli, Pravnom fakultetu Univerziteta u Bihaću, Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, Evropskom udruženju studenata prava Banja Luka, Studentskom zboru iz Mostara, Udruženju studenata pravnog fakulteta u Sarajevu, Omladinskoj organizaciji „Revolt“ iz Tuzle i Centru za omladinski razvoj Brčko, koji su prepoznali važnost ovog problema te izrazili spremnost da sa nama podijele znanja iz ove oblasti i pruže svu moguću tehničku podršku, kako bi naši događaju prošli što uspješnije u njihovim lokalnim zajednicama.

Projektни tim:

Asocijacija za demokratske inicijative (ADI) Sarajevo

Inicijativa mladih za ljudska prava u BiH

2. Šta je diskriminacija?

Diskriminacija (lat. discriminare - odvajati, praviti razliku)

Iako je termin diskriminacija veoma zastupljen u svakodnevnom govoru ljudi, definicija diskriminacije još uvijek je nepoznanica u BH društvu. Prema važećem zakonu, diskriminacijom će se smatrati svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, spolnog izražavanja ili orijentacije, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima javnog života.²

Do različitog postupanja obično dolazi zbog uvriježenog mišljenja većine da su određene karakteristike ono što određuje ljude kao određenu skupinu. Prema tome, da se zaključiti da je antidiskriminacija sastavni dio svih ljudskih prava zagarantovanih ugovorima i deklaracijama o ljudskim pravima, ali je i sama po sebi ljudsko pravo.

Važno je istaći da Zakon diskriminacijom smatra i izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije, pomaganje kao i podsticanje na diskriminaciju (npr. zagovaranje vjerske, rasne ili nacionalne mržnje).

Kada je o Bosni i Hercegovini riječ, princip zabrane diskriminacije zagarantovan je Aneksom IV Dejtonskog mirovnog sporazuma. Međutim, ostaje pitanje koliko se zaista čini na rješavanju problema pojave različitih vidova diskriminacije. Većina osoba koje dožive diskriminaciju i nasilje ne podnose prijave protiv počinitelja iz straha od otkrivanja njihovog identiteta, te zbog nepovjerenja u pravnu zaštitu.

Diskriminacija se može desiti bilo gdje i bilo kome. Može se dogoditi na mjestu gde studirate, odnosno radite, u postupcima pred javnim institucijama (sudovi), ili kada koristite usluge javnih službi (električna energija).

Sve osobe mogu biti žrtve diskriminacije na neki način. Diskriminacija je svakodnevna pojava i često se zna desiti da žrtve diskriminacije ne čine ništa kako bi popravile svoj položaj jer smatraju da se protiv nje ne mogu boriti. Ipak, bez obzira na porazne činjenice, diskriminacija je pojava koja se ne može i ne smije trpiti. Interesantna činjenica jeste da je postojanje diskriminacije toliko rasprostranjeno, da ni ne prepoznamo da se u određenim slučajevima

---

² Zakon o zabrani diskriminacije, Sl glasnik BiH broj 59/09

radi o nekom od oblika diskriminacije. Tako, npr. imamo slučajeve gdje se državne službe za pomoć građanima nalaze na spratovima bez omogućavanja prilaza osobama sa invaliditetom.

Suprotstavljanje i ukazivanje na postojanje ovog problema omogućava ne samo sprečavanje kršenja svojih prava, već i podizanje svijesti društva.

2.1.Koji su oblici diskriminacije?

Zakonom o zabrani diskriminacije definisana su dva osnovna oblika diskriminacije:

1. neposredni (direktni) i
2. Posredni (indirektni).

2.2.Šta je neposredna diskriminacija?

Neposredna diskriminacija je svako različito postupanje po osnovama određenim u članu 2. ovog Zakona, odnosno svako djelovanje ili propuštanje djelovanja kada je neko lice ili grupa lica dovedena ili je bila ili bi mogla da bude dovedena u nepovoljniji položaj za razliku od nekog drugog lica ili grupe lica u sličnim situacijama.³ Ovaj oblik diskriminacije je najčešće lako prepoznatljiv jer osoba koja vrši diskriminaciju zapravo i ne želi kriti svoje ponašanje. Primjer neposredne diskriminacije bila bi zabrana ulaska pripadnicima romske nacionalne manjine u tržni centar.

2.3.Šta je posredna diskriminacija?

Posredna diskriminacija podrazumijeva svaku situaciju u kojoj, naizgled neutralna odredba, kriterijum ili praksa, ima ili bi imala efekat dovođenja nekog lica ili grupe lica u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druga lica.⁴ Iz ove definicije može se odmah uočiti razlika u odnosu na neposredni oblik diskriminacije. Naime, posredni oblik diskriminacije nije tako lako uočljiv i veoma ga je teško dokazati. Osoba koja vrši diskriminaciju ne želi da njeno ponašanje bude uočljivo niti ga pravda nekim višim ciljevima, kakav je slučaj sa neposrednom diskriminacijom. Primjeri posredne diskriminacije mogu biti oglasi za posao u kojima se traže izvjesne karakteristike od potencijalnih uposlenika, a koje su tipične za muškarce (na primjer visina preko 175 cm).

2.4.Da li Zakon o zabrani diskriminacije predviđa i neke druge oblike diskriminacije?

Osim neposrednog i posrednog oblika, Zakon o zabrani diskriminacije BiH predviđa i neke druge oblike koji su taksativno navedeni u članu 4. Zakona:

---

³ član 3, stav 1, Zakon o zabrani diskriminacije, Sl glasnik BiH broj 59/09

⁴ član 3, stav 2, Zakon o zabrani diskriminacije, Sl glasnik BiH broj 59/09

1. Uznemiravanje,
2. Polno uznemiravanje,
3. Mobing,
4. Segregacija,
5. Izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije i pomaganje drugima prilikom diskriminacije, i
6. Podsticanje na diskriminaciju.

2.5. Izuzeci od diskriminacije

Postoje situacije koje su slične diskriminaciji, tj. određeno lice, odnosno grupa ima određene privilegije, ali takvi slučajevi nisu kvalifikovani kao diskriminacija. „Mjere zapošljavanja invalida, te ulaganja u njihovu obuku za određena zanimanja, određivanje starosne granice za obavljanje određenih poslova, ili propisivanje specijalnih uslova za vršenje određenih poslova, mjere osmišljene da se spriječe ili nadoknade štete koje lica trpe, a naročito pripadnici ugroženih grupa poput lica sa invaliditetom, pripadnici nacionalnih manjina, žene, trudnice, djeca, omladina, starija lica i druga društveno isključena lica, civilne žrtve rata, žrtve u krivičnim postupcima, raseljena lica, izbjeglice i azilanti.“⁵

2.6. Teret dokazivanja

Kada se govori o postupcima u slučaju diskriminacije, može se reći da se radi o posebnom postupku jer teret dokazivanja nije na stranci koja nešto tvrdi (tužiocu). Radi se, naime, o principu prenošenja tereta dokazivanja. Osnovni cilj ovog principa je zaštita slabije strane pa se smatra dovoljnim da žrtva diskriminaciju učini samo vjerovatnom, a na tuženoj strani je da dokazuje da diskriminacija nije vršena.

Prema Članu 18. Zakona „Nijedno lice koje je prijavilo diskriminaciju ili učestvovalo u pravnom postupku za zaštitu od diskriminacije neće trpjeti nikakve posljedice zbog takvog prijavljivanja ili učestvovanja.“ Ovaj član ima veliku važnost za žrtve diskriminacije koje se, zbog straha od posljedica zbog prijavljivanja diskriminacije, još uvijek nerado obraćaju sudovima kako bi zaštitili svoja prava.

Ono što bi moglo predstavljati veliki problem jeste to da sudije nemaju mnogo iskustva u vođenju ovakvih postupaka jer se žrtve diskriminacije rijetko odlučuju na podizanje tužbi pa je zabilježen veoma mali broj sudskih postupaka koje za predmet imaju bilo koji oblik diskriminacije.

Ono što treba naglasiti jeste da zakon predviđa obavezno hitno postupanje u ovakvim slučajevima. To podrazumijeva skraćenje sudskih rokova, ali i vremenskog razmaka između ročišta. Pritom, ipak, ostaje obaveza da se strankama u postupku dozvoli preduzimanje svih radnji bitnih za sam postupak, ali samo koliko je nužno.

---

⁵ <http://www.zenskaprava.org/Zabrana-diskriminacije.html>

2.7. Kako spriječiti diskriminaciju?

Kako smo vidjeli, u zavisnosti od oblika, diskriminaciju je teže ili lakše dokazati pred sudom. Međutim, ostaje pitanje šta svaki pojedinac može učiniti na suzbijanju, odnosno smanjenju pojave slučajeva diskriminacije.

Još uvijek veliki dio populacije u BiH nije upoznat sa Zakonom o zabrani diskriminacije. To se djelimično opravdava činjenicom da se radi o relativno novom zakonu. Iz tog razloga, neophodno je informisati se i informisati druge o našim pravima te o tome gdje ih i kako možemo ostvariti. Dovoljno informacija će nam svakako omogućiti da se koristimo svim dostupnim sredstvima kako bi zaštitili svoja prava u slučaju da postanemo žrtva diskriminacije, ali i zalaganje za pozitivne promjene u zakonodavstvu.

3. Neki od uočenih problema

Iako se Zakon o zabrani diskriminacije primjenjuje relativno kratak vremenski period, neki problemi u implementaciji su već uočeni.

Svakako najpoznatiji primjer jesu Ustav BiH i Izborni zakon koje možemo okarakterisati kao diskriminirajuće jer ne omogućavaju svim građanima BiH jednak pristup političkim pravima. „Čak ni nakon donošenja presude Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu u slučaju Sejdić i Finci protiv BiH, država još uvijek nije preduzela sve potrebne korake kako bi pripadnicima nacionalnih manjina omogućila jednako aktivno i pasivno biračko pravo kao i pripadnicima konstitutivnih naroda.“⁶

Osim pripadnika nacionalnih manjina, brojne su kategorije stanovništva koje su primjenom drugih zakona još uvijek diskriminisane, kao što su povratnici (za koje još uvijek ne možemo reći da im je obezbijeđen održiv povratak ni 16 godina nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma), nezaposleni (nemaju jednak pristup zdravstvenoj zaštiti u entitetima), te osobe sa invaliditetom koje se suočavaju sa nizom problema (nema spuštenih šaltera za osobe u kolicima, zvučnih signala za slijepo osobe i sl.).

Ovakve posljedice upravo su rezultat nedovoljne informisanosti stanovništva u BiH o postojanju Zakona o zabrani diskriminacije te mogućnostima koje on pruža kako bi se zaštitila prava diskriminiranih osoba. Treba napomenuti da se ovde prvenstveno misli na osobe koje imaju dužnost provođenja zakona i donošenja ostalih pravnih propisa u skladu s njim.

---

⁶ „Kako se zaštititi od diskriminacije? Primjena Zakona o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini“, ICVA u saradnji sa Prava za sve BiH, Sarajevo, novembar 2010.

4. Rezultati istraživanja

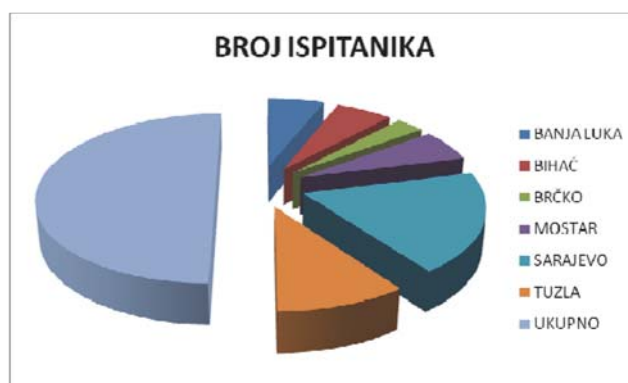
4.1. Metodologija

U sklopu istraživanja studentima društvenih nauka univerziteta u Banja Luci, Bihaću, Brčkom, Mostaru, Sarajevu i Tuzli ponuđen je upitnik koji tretira pitanja o osnovnim pojmovima diskriminacije, kao i njenim pojavnim oblicima, te koliko su česti slučajevi diskriminacije u svakodnevnom životu u njihovim lokalnim zajednicama. Ukupno je distribuirano 300 upitnika, ali je analiza urađena na uzorku od 250 upitnika koje su detaljno popunili studenti sa navedenih univerziteta, odnosno analizirani su upitnici koji su sadržavali odgovor na svako postavljeno pitanje. Prikupljanje upitnika trajalo je 3 mjeseca, te je jedan mjesec rađena analiza prikupljenih odgovora iz upitnika. Ispitanici su dali odgovore na 11 postavljenih pitanja u okviru jednog upitnika. Cilj ovog istraživanja je bio da utvrdimo koji je procenat studenata koji su upoznati sa pojmom diskriminacije, na koji način percipiraju diskriminaciju u svojoj zajednici, te da li su upoznati sa postojanjem Zakona o zabrani diskriminacije i njegovoj primjeni u praksi.

4.2. Analiza upitnika

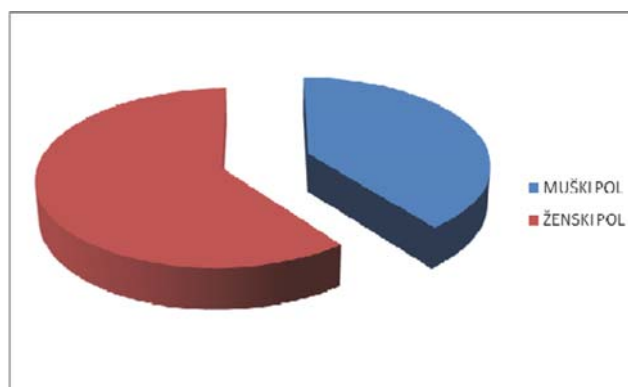
1. STRUKTURA UZORKA PREMA GRADOVIMA

GRAD	BROJ ISPITANIKA
BANJA LUKA	30
BIHAĆ	30
BRČKO	15
MOSTAR	30
SARAJEVO	95
TUZLA	50
UKUPNO	250

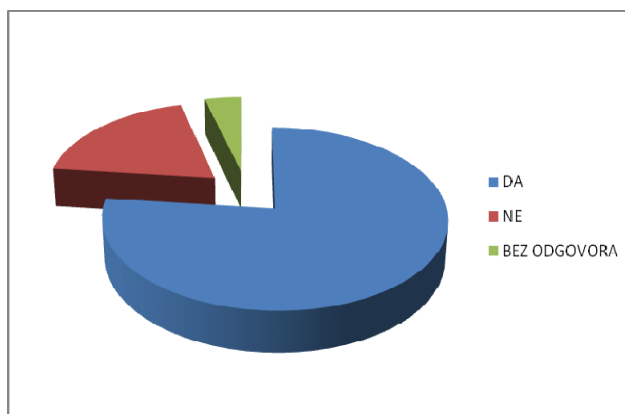
2. RODNA STRUKTURA ISPITANIKA

MUŠKI POL	99
ŽENSKI POL	151

3. DA LI STE ČULI ZA ZAKON O ZABRANI DISKRIMINACIJE?

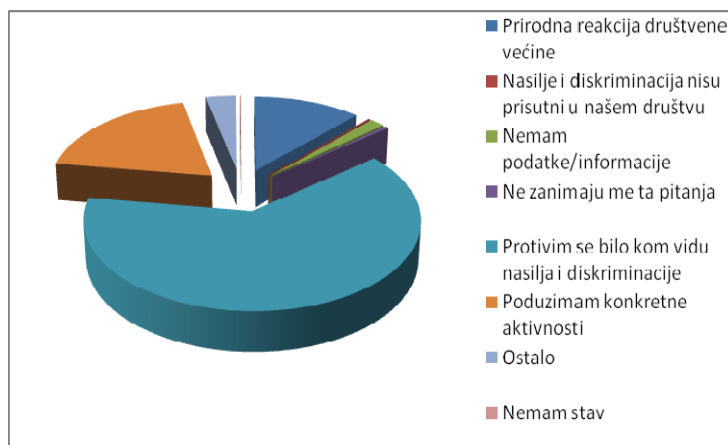
DA	192
NE	48
BEZ ODGOVORA	10

Poznavanje normativnog okvira predstavlja jednu od glavnih pretpostavki za efikasnu borbu protiv diskriminacije. Rezultati istraživanja pokazuju da je sa Zakonom o zabrani diskriminacije upoznato 83,93% ispitanika.

4. KOJI SU VAŠI LIČNI STAVOVI PO PITANJU NASILJA I DISKRIMINACIJE?

Nasilje i diskriminacija su prirodna reakcija društvene većine	11,91 %
Nasilje i diskriminacija nisu prisutni u našem društvu	0,14 %
Nemam podatke/informacije o slučajevima nasilja i diskriminacije	1,70 %
Ne zanimaju me ta pitanja	0,43 %
Protivim se bilo kom vidu nasilja i diskriminacije	63,22 %
Poduzimam konkretne aktivnosti protiv nasilja i diskriminacije	19,10 %
Ostalo	3,37 %
Nemam stav	0,14 %

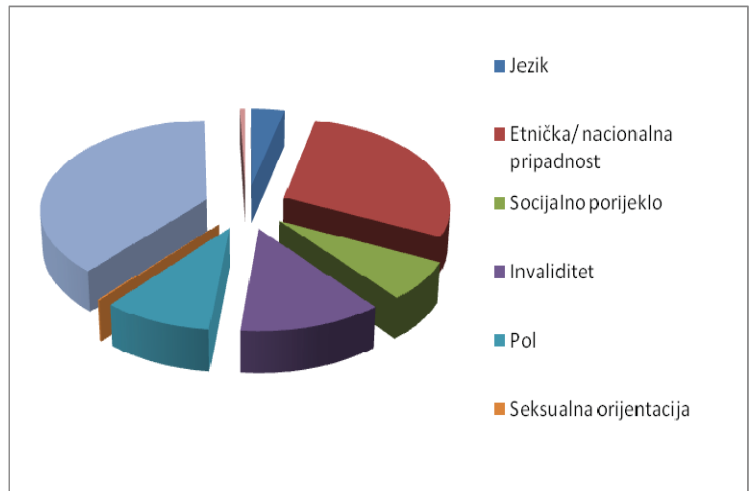
Anketiranim osobama je također bilo omogućeno da iznesu i svoje lične stavove po pitanju diskriminacije, a koji se nalaze u nastavku:

- Svaka osoba zaslužuje da se prema njoj postupa jednako. Pravo na život bez diskriminacije, te pravo na život bez nasilja ubrajaju se u osnovna ljudska prava.
- Želim se što više aktivirati u borbi protiv nasilja i diskriminacije, osjećati se korisnom znajući da nešto ispravno činim za sebe i ljude oko sebe.
- Nasilje i diskriminacija su sve više zastupljeni u našem društvu.
- Nasilje i diskriminacija su reakcija društva na nepoznate i nove situacije.
- Smatram da u našem društvu postoji niz različitih vrsta diskriminacije, počevši od polne diskriminacije pa do diskriminacije na osnovu nacionalne i vjerske pripadnosti, što sve skupa dovodi do zaostajanja bosanskohercegovačkog društva na višim nivoima i u višim razmjerama.
- U BiH bi više i glasnije trebalo sankcionisati diskriminaciju po religijskoj osnovi.
- Nasilje je prisutno u našem društvu u tolikoj mjeri da je to poražavajuće. Mislim da je naša sredina previše konzervativna za prihvatanje različitosti.
- Nasilje i diskriminacija se javljaju kao reakcija na prvi znak nepoznatog, novog i drugačijeg.
- Borba protiv svih oblika diskriminacije i promovisanje ravnopravnosti zahtjeva primjenu većeg broja instrumenata na različitim nivoima.
- I nasilje i diskriminacija su odraz primitivizma i/ili neupućenosti stanovništva.
- Za diskriminaciju i nasilje nema opravdanja ni u kom slučaju bez obzira na okolnosti.
- Osobno se protivim bilo kojem vidu diskriminacije, ali činjenica je da smo svi diskriminirani u većoj ili manjoj mjeri bilo to pol, vjera...
- Država mora povećati svoje kapacitete u sprečavanju nasilja i diskriminacije; obrazovni sistem se također mora mijenjati; neophodno je raditi na edukaciji stanovništva o štetnosti bilo kakvog nasilja i diskriminacije kroz razne okrugle stolove, seminare, ali i putem medija; neophodno je izmijeniti postojeći Zakon o zabrani diskriminacije u smislu da se proširi i povećaju sankcije te izvršiti reformu sudstva na način da sudski postupci u predmetima diskriminacije traju znatno kraće.
- Diskriminacija treba da bude umanjena što je moguće više. Društvo jednakih mogućnosti je ono čemu treba da se teži.
- Protivim se bilo kom vidu nasilja i diskriminacije, smatram da svaka osoba prvenstveno treba da se cijeni na osnovu svojih ljudskih i intelektualnih vrlina, a ne na osnovu pola, nacionalnosti, vjerske pripadnosti i sl.

- Diskriminacija se uvukla u sve pore našeg društva i ljudima to predstavlja sastavni dio života. Sasvim je normalno diskriminirati drugog po osnovu pola/religije/političkog opredjeljenja/etničkog porijekla. U svijesti ljudi je da se boje onog što se razlikuje od njihovog svjetonazora, a sve dok je tako, kod nas nema govora o demokratskom uređenju i pravnoj državi.

5. NA OSNOVU KOJE OD DOLE NAVEDENIH KATEGORIJA STE BILI DISKRIMINIRANI?

Jezik	3,71 %
Etnička/ nacionalna pripadnost	28,46 %
Socijalno porijeklo	7,07 %
Invaliditet	12,37 %
Pol	9,43 %
Seksualna orijentacija	0,18 %
Nisam bio žrtva diskriminacije	38,19 %
Po nekom drugom osnovu (kojem?)	0,59 %

Ono što je posebno interesantno jeste da je 38,19% ispitanika odgovorilo da nikad nije bila žrtva diskriminacije. Diskriminacija po osnovu etičke/nacionalne pripadnosti je zastupljena sa 28,46 % dok se na trećem mjestu nalazi diskriminacija po osnovu invaliditeta sa 12,37%.

Kako je najveći broj ispitanika odgovorio da nije bio žrtva diskriminacije postavlja se pitanje da li zaista ovi ispitanici nikada nisu bili izloženi diskriminaciji ili je zapravo samo riječ o površnom poznavanju značenja ovog pojma i neprepoznavanju svih njenih pojava oblika.

6. UKOLIKO STE U PRETHODNOM PITANJU ZAOKRUŽILI MAKAR JEDAN ODGOVOR, MOLIMO VAS DA NAPIŠETE NA KOJI STE NAČIN BILI ŽRTVA DISKRIMINACIJE

Ispitanici su naveli slučajeve diskriminacije u kojima su se pojavljivali kao direktne žrtve i navedeni su u nastavku:

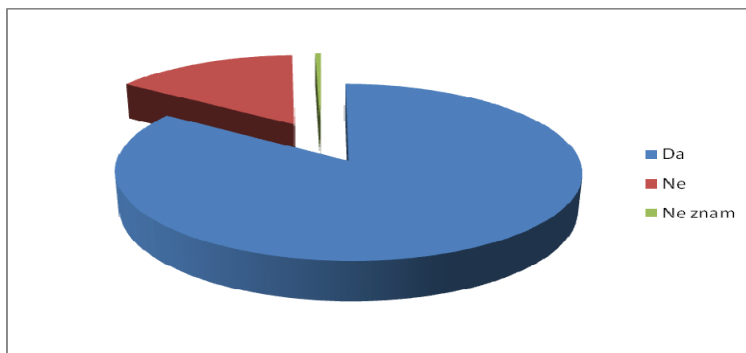
- Zbog arhitektonskih barijera na fakultetu nisam mogla da idem na predavanja, zbog čega sam vanredni student.

- Prošla sam nefer tretman prilikom upisivanja fakulteta jer sam invalid. Na kraju mi je dozvoljeno da se upišem, ali nakon vrlo neprijatnih procedura i protivljenja dekana, a zbog arhitektonske nepristupačnosti zgrade fakulteta. Osim toga, nisam li svakodnevno diskriminirana kada ne mogu da pristupim javnim institucijama, ugostiteljskim objektima, obrazovnim ustanovama i sl?
- Da, bila sam žrtva diskriminacije na osnovu nacionalne pripadnosti putem jednog javnog foruma na internetu, koji je izričito bio zabavnog karaktera za druženje i razmjenu mišljenja mladih ljudi.
- Profesor mi nije dao da položim ispit, samo iz razloga što sam učlanjen u drugu političku stranku.
- Diskriminacija u sportu zbog političke opredjeljenosti mojih roditelja.
- Nebrojeno puta sam osjetila da sam diskriminirana na osnovu pola. Nažalost, muškarci još uvijek žene ne smatraju ravnim sebi i tretiraju ih sukladno tome. Naš put je mnogo teži i vrlo često žene, a naročito lijepe, moraju mnogo više da se dokazuju.
- Žrtva diskriminacije bio sam prilikom dodjele stipendija. Iako sam bio veoma uspješan student i ispunjavao sve potrebne uslove za dodjelu stipendije, istu nisam dobio zbog političkog opredjeljenja.
- U školi niko nije shvatao da su i homoseksualci ljudi.
- Na radnom mjestu jer se smatralo da, obzirom da sam ženskog pola, nisam sposobna obavljati neke poslove u kojima su navodno bolji muškarci.
- Smatram da je diskriminacija na osnovu pola dosta zastupljena kod nas. I ja sam takođe imala sličnih slučajeva sa svojim poznicima, koji su me diskriminirali na osnovu pola smatrajući da su muškarci superiorniji pol i da je njima sve dopušteno, a nama ne. Poznato je da su neke stvari koje se smatraju normalnim za pripadnike „jačeg“ pola, neprihvatljive za žene.
- Diskriminacija po osnovu pola prilikom izbora za određenu rukovodeću poziciju, ili diskriminacija prilikom zaposlenja.
- Dob (godine) u procesu zaposlenja, gdje mi je jasno rečeno da sam premlad za tu poziciju.
- Osoblje kojem sam se obratila deskriminiralo me na osnovu moje nacionalne opredjeljenosti jer je ona vidna na osnovu mog načina (stila) oblačenja, te me na taj način smatralo potlačenom i manje racionalnom osobom.
- Obzirom da živim na selu, bio sam izložen diskriminaciji od strane vršnjaka iz grada.
- Bila sam žrtva diskriminacije po osnovu etničke pripadnosti obzirom da sam dijete iz mješovitog braka, zatim zbog političkog opredjeljenja od strane vršnjaka jer sam bila aktivista jedne stranke.

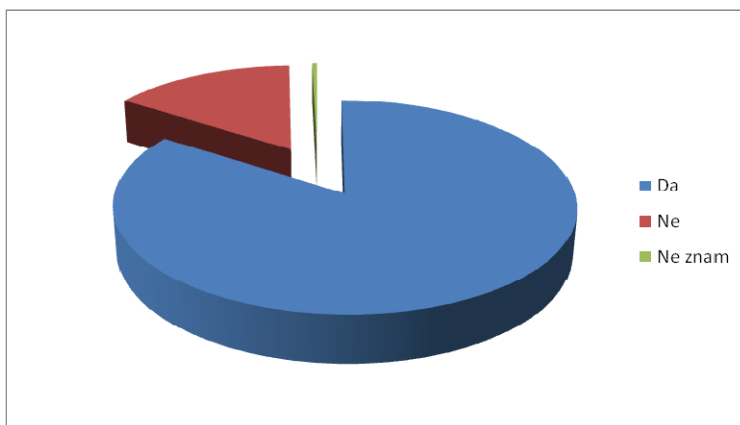
7. DA LI SMATRATE DA SE DISKRIMINACIJA MOŽE DOKAZATI NA SUDU?

Da	84,40 %
Ne	15,20 %
Ne znam	0,40 %

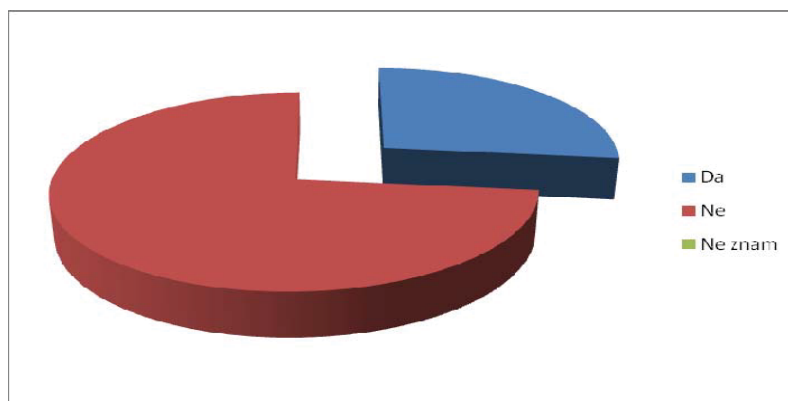
8. DA LI VJERUJETE DA SU DOMAĆE PRAVOSUDNE INSTITUCIJE SPREMNE PROCESUIRATI DISKRIMINACIJU?

Da	31,60 %
Ne	68,40 %
Ne znam	0,00 %

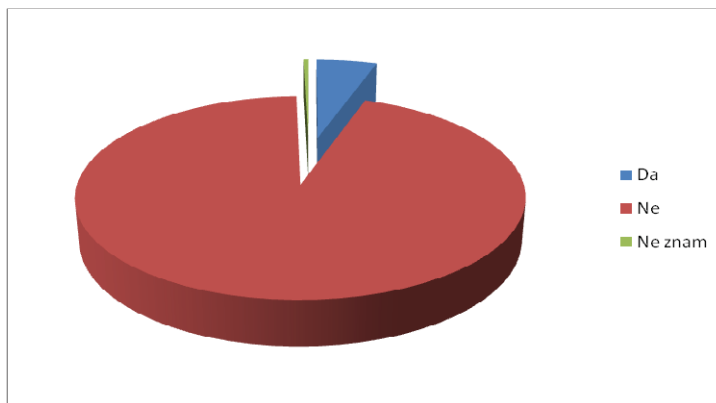
9. DA LI VJERUJETE DA SU DOMAĆE INSTITUCIJE SPOSOBNE ZAŠTITITI ŽRTVE DISKRIMINACIJE?

Da	26,80 %
Ne	73,20 %
Ne znam	0,00 %

10. DA LI SMATRATE DA SU DOMAĆE INSTITUCIJE UČINILE DOVOLJNO ZA PROMOCIJU ZAKONA O ZABRANI DISKRIMINACIJE?

Da	5,20 %
Ne	94,40 %
Ne znam	0,40 %

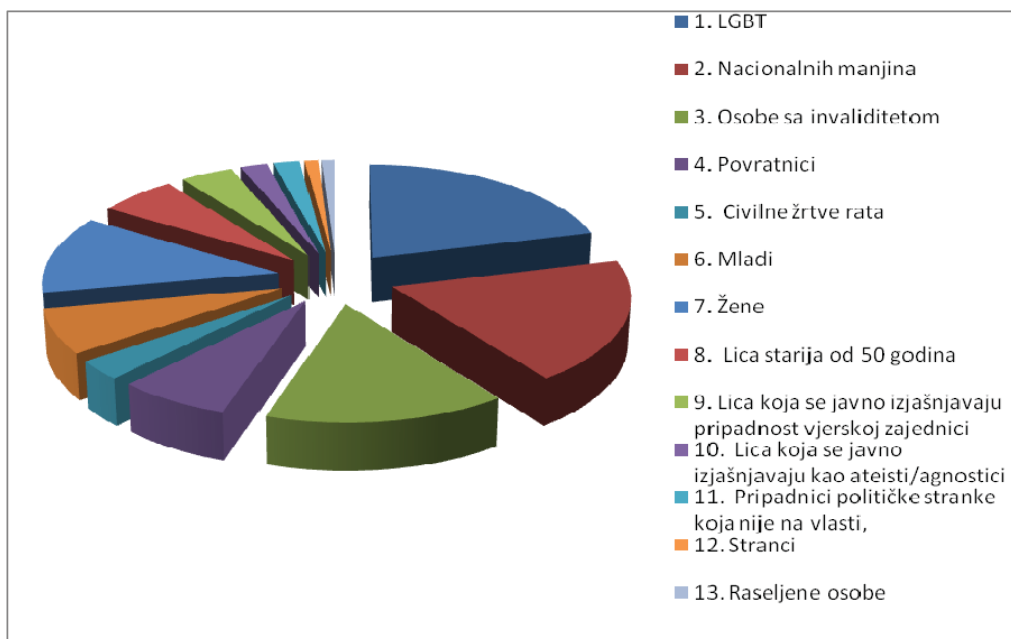
Ohrabruje činjenica da od 250 ispitanika, njih 211 (84,4%) smatra da se diskriminacija može dokazati na sudu, što navodi na zaključak da je neophodno raditi više na promociji Zakona o zabrani diskriminacije kako bi se javnost animirala da prijavljuje ovakve slučajeve.

Međutim, još uvijek se može primijetiti da vlada veliko nepovjerenje prema pravosudnim institucijama koje su zadužene da procesuiraju ovakve slučajeve pa je preporuka da se i ove institucije više uključe u promociju Zakona kako bi zajednički nastupale sa organizacijama civilnog društva koje se bave zaštitom ljudskih prava.

11. KOJU SKUPINU SMATRATE NAJUGROŽENIJOM U LOKALNOJ ZAJEDNICI I U KOJEM STEPENU?

Ispitanici su imali mogućnost da definišu grupe stanovnika koji su po njihovom mišljenju najviše diskriminirane. Prema odgovorima ispitanika, najugroženijom skupinom smatraju se pripadnici gay/lezbijске populacije, dok se osobe koje žive u mjestima u kojima nisu rođene, smatraju najmanje ugroženom skupinom. U nastavku se nalaze skupine stanovništva koje su po mišljenju ispitanika najviše diskriminirane u BiH (od grupe koja je najčešće prepoznata pa do grupe koja je najmanje prepoznata kao diskriminirana).

Skupina	Procenat
Gay/lezbijске populacija	21,00%
Nacionalne manjine	19,00%
Osobe sa invaliditetom	15,00%
Povratnici	7,00%
Civilne žrtve rata	3,00%
Mladi	7,00%
Žene	12,00%
Lica starija od 50 godina	6,00%
Lica koja javno izjašnjavaju pripadnost određenoj vjerskoj zajednici	4,00%
Lica koja se javno izjašnjavaju kao ateisti/agnostici	2,00%
Pripadnici političke stranke koja nije na vlasti	2,00%
Stranci	1,00%
Raseljene osobe	1,00%

5. Zaključak

Diskriminacija u Bosni i Hercegovini je široko rasprostranjena pojava, ali jako malo prepoznata od strane građana. Razlozi su višestruki, a jedan od njih je što građani nisu u stanju da prepoznaju diskriminaciju i da je odvoje od sličnih pojava. Diskriminaciji u Bosni i Hercegovini najčešće su izložene osobe sa invaliditetom, pripadnici nacionalnih manjina i žene, a najčešći osnov diskriminacije su vjerska i etnička pripadnost te seksualna orijentacija.

Građani nisu upoznati o svojim pravima niti ih znaju koristiti. U pogledu prevencije diskriminacije potrebno je uložiti mnogo više napora, nego do sada, od strane institucija i NVO u BiH u pogledu promocije postojećih mehanizama zaštite žrtava diskriminacije.

Bitno je istaći da pojedini zakoni još uvijek sadrže diskriminaciju po određenim osnovama i da Bosna i Hercegovina mora što prije uskladiti svoje zakonodavstvo kako bi riješila pitanja nedostatka postojanja određenih zakonskih rješenja na državnom nivou, te neusaglašenosti i neprimjenjivosti istih u praksi.

SPISAK PREDAVAČA NA RADIONICAMA U SKLOPU PROGRAMA

Adnan Kadribašić, aktivista
Boris Krešić, asistent Pravnog fakulteta u Tuzli
Dajana Bakić, omladinska organizacije „Revolt“
Dejana Čopić, Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH
prof.dr. Genc Trnavci, Pravni fakultet u Bihaću
Emina Mahmutović, aktivistica
Jasmin Jašarević, Udruženje „PRONI“Centar za omladinski razvoj
Marta Valinas, predstavnica OSCE-a
Nina Šeremet, aktivistica
Predrag Raosavljević, Institucija ombudsmena BiH
Sanel Huskić, aktivista
Saša Bojanić, predstavnik OSCE-a
Una Bejtović, aktivistica
Violeta Kovačević, predstavnica OSCE-a

SPISAK UČESNIKA RADIONICA U SKLOPU PROGRAMA

Mostar, 23.-24.09.2011.

Anđela Kožul	Jelena Čevra
Anđela Marić	Katarina Lozančić
Ante Matijević	Marina Čeko
Davor Jukić	Nives Batista
Helena Mikulić	Ruba Velagić
Ines Delić	Saša Kulukčija
Irna Protić	Snježana Adžaić
Ivana Nikolić	Vedran Arapović
Ivanka Karalić	Vedrana Visković
Ivona Škobić	

Tuzla, 14.-15.10.2011.

Adnan Hamzić	Edina Potoković
Amar Šehić	Edita Miftari
Amela Delalić	Ehlimana Salibašić
Amela Kišić	Emir Duraković
Amer Hadžiselimović	Emir Terzić
Amra Hadžiabdić	Fata Kozarević
Anja Nikić	Goran Stanek
Armin Mehinović	Ivan Arambašić
Azra Džafić	Jasmina Aljić
Danira Kovčić	Lana Nikić
Davor Pavlić	Lejla Selmanović
Dijana Divjak	Lejla Tirić
Dženana Bašić	Majda Huseinbašić
Edina Mašić	Majda Kehić

Medina Mumić
Melika Duraković
Mensur Zoletić
Merima Delić
Mirela Ramović
Mirna Mrkonjić

Mugdin Džinić
Rasim Ibrahimagić
Sanja Ilić
Sanjin Bajramović
Selma Jaganjac
Tarik Berbić

Bihać, 17.-19.10.2011.

Ajka Nadarević
Ajla Omeradžić
Aljoša Bobić
Amela Hadžić
Armen Hodžić
Dalila Budimlić
Danijela Findrik
Dejan Smlatić
Dijana Hrnjica
Dijana Krljić
Dinko Hafizović
Edina Felić
Elma Malić
Elma Pečenković
Elvedin Hasanbegović
Emina Bajrektarević
Enda Šahinović
Ines Kozlica

Inka Pašić
Irena Marjanović
Irma Dupanović
Isidora Ivaniš
Jasmina Bešlagić
Jasmina Tahirović
Maja Mirković
Nadina Lukavica
Naida Karupović
Najda Šiljdedić
Nikola Findrik
Sabina Hadžipašić
Sandina Kozlica
Sandra Jašarević
Sara Mašić
Vanesa Pavić
Vanja Gredelj

Banja Luka, 28.-29.11.2011.

Adrejana Romić
Aleksandar Talijan
Ana Vokić
Biljana Kebac
Danijela Topić
Danka Milotić
Dejan Pilipović
Draga Gajić
Gorana Đukić
Jelena Špirić
Jelena Trninić
Jelena Vasiljević
Jovana Lonić
Maja Tešanović

Marina Bogdanović
Milana Vuković
Milica Kremenović
Milijana Pijetlović
Mira Jovanović
Mišo Aulić
Sanja Slavnić
Sanja Tegeltija
Sonja Čegar
Sonja Samardžija
Tanja Sladojević
Tijana Ristić
Vanja Safner
Zvezdana Marković

Brčko, 13.-14.11.2011.

Armin Šehić
Bojan Vanovac
Denis Muharemi
Denis Mujkić
Dina Muminović
Dženan Gigović
Edin Suljagić
Ena Žunić
Irma Hasanbašić
Jasmina Ušanović

Jevto Ilić
Jovanka Radovanović
Mahir Osmić
Nada Zoranović
Predrag Ostojić
Vedran Radić-Savić
Velibor Sapardić
Vera Josić
Željko Novaković

Sarajevo, 18.-19.11.2011.

Aida Šehić
Aldijana Okerić
Amina Purivatra
Anja Samardžić
Azra Hadžić
Dajana Petrović
Edita Muslija
Elma Bećirović
Emina Dedović
Halisa Čengić

Irfan Čengić
Manja Alagić
Meliha Selimović
Mia Zečević
Nermina Hadžiomerović
Nikolina Čolo
Nina Kozić
Samra Halilović
Svjetlana Baričanin
Šejla Vatreš

ZAVRŠNA KONFERENCIJA ZA MLADE U BORBI PROTIV DISKRIMINACIJE

Kao završni događaj u sklopu projekta „Equality in Rights Programme – Antidiscrimination phase 2“ Asocijacija za demokratske inicijative Sarajevo i Inicijativa mladih za ljudska prava BiH organizovale su Konferenciju za mlade u borbi protiv diskriminacije, koja se održala u periodu 07.-09.12.2011. godine.

Ideja vodilja Konferencije je bila okupiti mlade iz svih gradova u kojima su održane radionice (Banja Luka, Bihać, Brčko, Mostar, Sarajevo i Tuzla), pružiti im dodatno obrazovanje, prije svega se fokusirajući na direktni aktivizam na polju antidiskriminacije. Učesnici Konferencije su također posjetili i Parlamentarnu skupštinu BiH, gdje su mirovne aktivističke organizacije kao neformalna Mreža za izgradnju mira, obilježile međunarodni Dan ljudskih prava sa velikom aktivističkom akcijom održanom na ulicama Sarajeva.

SPISAK UČESNIKA KONFERENCIJE

Sarajevo, 07 - 09.12.2011.

Adna Jusufbegović
Aida Šehić
Aleksandar Talijan
Amra Hadžiabdić
Ana Mikulić
Ana Vokić
Boris Krešić
Danijela Findrik
Danijela Topić
Danira Kovčić
Denis Muharemi
Dženita Bećirović
Edin Suljagić
Edina Potoković
Edita Muslija
Elma Bećirović
Elvisa Kavgić
Emina Dedović
Enes Mešić
Helena Mikulić
Irena Omazić
Ivana Vasić
Ivanka Kordić
Jasmina Bešlagić
Jelena Čevra

Jelena Vasiljević
Jevto Ilić
Jovana Lonić
Lejla Huremović
Mahir Osmić
Medina Mumić
Mensur Zoletić
Merima Delić
Mia Zečević
Minela Kurtović
Mirnes Bajić
Mišo Aulić
Nermina Hadžiomerović
Nikola Findrik
Nina Kozić
Nives Batista
Rasim Ibrahimagić
Sanjin Bajramović
Selma Jaganjac
Selma Tinjak
Sonja Čegar
Šejla Vatreš
Tanja Sladojević
Vedran Arapović
Vedran Radić-Savić

